

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE GRATIA CHRISTI

ET DE PECCATO ORIGINALI,

CONTRA PELAGIUM ET COELESTIUM

LIBRI II¹.

LIBER I.

DE GRATIA CHRISTI.

Pelagium gratiæ confessione fucum facere ostendit : quippe qui gratiam vel in natura et libero arbitrio ponat, vel in lege atque doctrina : qui præterea divina gratia solam voluntatis et actionis possibilitatem, ut vocat, non ipsam voluntatem et actionem adjuvari dicat; et illam insuper adjuvantem gratiam a Deo secundum merita hominum dari, atque ad id solum juvare eos putet, et præcepta facilius possint implere. Expendit Augustinus loca opusculorum ipsius, quibus ille Dei gratiam diserte

¹ Scripti anno Christi 418.

a se commendatam jactabat; et hæc de lege ac doctrina, seu de divina revelatione ac de Christi exemplo, quæ ad doctrinam æque revocantur, aut de peccatorum remissione interpretari posse demonstrat; nee apparere omnino, an vere christianam gratiam, id est, adjutorium bene agendi adjunctum naturæ atque doctrinæ per inspirationem flagrantissimæ et luminosissimæ charitatis agnoscat Pelagius: qui postremo Ambrosium, tantopere ab ipso laudatum, præclara quædam in commendationem divinæ gratiæ dicentem audire jubetur¹.

I. QUANTUM² de vestra corporali et maxime spiritali salute gaudeamus, sincerissimi fratres, dilecti a Deo Albina (8), Piniane, et Melania, quia effari non possumus, vobis cogitandum credendumque committimus, ut ea de quibus nos consulistis, potius jam loquamur. Festinante etenim perlatores inter occupationes nostras, multo apud Carthaginem quam ubicumque alibi densiores, quantum Deus donare dignatus est ut potuimus ista dictavimus.

II. Scripsistis mihi, cum Pelagio vos egisse, ut quæcumque adversus eum dicerentur, scripto damnaret: eumque dixisse audientibus vobis: « Anathemo qui vel sentit vel dicit³, gratiam Dei qua Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, non solum per singulas horas, aut per singula momenta, sed etiam per singulos actus nostros non esse necessariam et qui hanc conantur auferre,

¹ Vide *Retract.* lib. II, cap. 50. — ² Vide D. Guillon, tom. XXII, pag. 137-140. — ³ 1 Tim. I, 15.

poenas sortiantur æternas. » Quisquis hæc audit, et sensum ejus ignorat, quem in libris suis satis evidenter expressit, non illis quos dicit inemendatos sibi fuisse subreptos, aut omnino suos negat, sed in illis quos litteris suis quas Romam misit commemorat, omnino eum putat hoc sentire quod veritas habet. Quisquis autem quid in eis apertius dicat advertit, debet habere etiam ista verba suspecta. Quia et si gratiam Dei, qua Christus venit in mundum peccatores salvos facere, in sola remissione peccatorum constituat, potest huic sensui verba ista coaptare dicens, ideo eam per singulas horas, per singula momenta, et per actus singulos necessariam, ut semper in memoria retinentes et reminiscentes dimissa nobis esse peccata, non peccemus ulterius, adjuti non aliqua subministratione virtutis, sed viribus propriæ voluntatis, quid sibi remissione peccatorum præstitum fuerit per actus singulos recordantis. Item quoniam solent dicere, nobis in eo Christum ad non peccandum præbuisse adjutorium, quia juste ipse vivendo justaque docendo reliquit exemplum: possunt etiam ad hoc ista verba coaptare, ut dicant, per singula momenta, singulos actus necessariam nobis esse hujusmodi gratiam, id est, ut in omni conversatione nostra intueamur dominicæ conversationis exemplum. Pervidet autem fides vestra, a confessione gratiæ, de qua quæstio est, quam sit distinguenda ista confessio: et tamen obtegi potest istorum ambiguitate verborum.

III. Sed quid mirum? Quandoquidem ipse Pelagius cum episcopalibus¹ gestis sine ulla recusatione damnaverit eos, qui dicunt gratiam Dei et adjutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrina; ubi putabamus ejus de hac re omnes tergiversationes esse consumptas; damnaverit etiam eos, qui do-

¹ Vide lib. de Gestis Pelagii, cap. 13.

cent gratiam Dei secundum merita nostra dari : tamen in libris quos edidit pro libero arbitrio, quorum mentionem facit in epistola quam Romam misit, nihil aliud sentire monstratur, quam id quod damnasse videbatur. Nam gratiam Dei et adiutorium, quo adjuvamus ad non peccandum, aut in natura et libero ponit arbitrio, aut in lege atque doctrina : ut videlicet, cum adjuvat Deus hominem, ut declinet a malo et faciat bonum, revelando et ostendendo quid fieri debeat, adjuvare credatur ; non etiam cooperando et dilectionem inspirando, ut id quod faciendum esse cognoverit faciat.

IV. Nam cum tria constituat atque distinguat, quibus divina mandata dicit impleri, possibilitatem, voluntatem, actionem ; possibilitatem scilicet, qua potest homo esse justus ; voluntatem, qua vult esse justus ; actionem, qua justus est, horum trium primum, id est, possibilitatem datam confitetur a creatore naturæ, nec esse in nostra potestate, sed eam nos habere etiam si nolimus : duo vero reliqua, id est, voluntatem et actionem, nostra esse asserit, atque ita nobis tribuit, ut non nisi a nobis esse contendat. Denique gratia Dei, non ista duo, quæ nostra omnino vult esse, id est, voluntatem et actionem ; sed illam quæ in potestate nostra non est, et nobis ex Deo est, id est, possibilitatem, perhibet adjuvari : tanquam illa quæ nostra sunt, hoc est, voluntas et actio, tam sint valentia ad declinandum a malo et faciendum bonum, ut divino adiutorio non indigeant ; illud vero quod nobis ex Deo est, hoc sit invalidum, id est, possibilitas, ut semper gratiæ adjuvetur auxilio.

V. Sed ne quis forsitan dicat, nos vel non recte intelligere quæ loquitur, vel malevolo animo in alium sensum quæ non ita dicta sunt vertere, ipsa jam verba ejus acci-

pite. « Nos, inquit¹, sic tria ista distinguimus, et certum velut in ordinem digesta partimur. Primo loco posse statuimus, secundo velle, tertio esse. Posse in natura, velle in arbitrio, esse in effectu locamus. Primum illud, id est, posse, ad Deum proprie pertinet, qui illud creaturæ suæ contulit : duo vero reliqua, hoc est, velle et esse, ad hominem referenda sunt, quia de arbitrii fonte descendunt. Ergo in voluntate et opere bono laus hominis est : imo et hominis, et Dei, qui ipsius voluntatis et operis possibilitatem dedit, quique ipsam possibilitatem gratiæ suæ adjuvat semper auxilio. Quod vero potest homo velle bonum atque perficere, solius Dei est. Potest itaque illud unum esse, etiam si duo ista non fuerint : ista vero sine illo esse non possunt. Itaque liberum mihi est, nec voluntatem bonam habere, nec actionem : nullo autem modo possum non habere possibilitatem boni : inest mihi etiam si noluerò, nec otium suum aliquando in hoc natura recipit. Quem nobis sensum exempla aliqua facient clariorum. Quod possumus videre oculis, nostrum non est : quod vero bene aut male videmus, hoc nostrum est. Et ut generaliter universa complectar, quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est qui hoc posse donavit, qui hoc posse adjuvat : quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, nostrum est ; qui hæc omnia vertere in malum etiam possumus. Unde quod propter calumniam vestram sæpe repetendum est, cum dicimus hominem posse esse sine peccato, et confessione possibilitatis acceptæ laudamus Deum, qui nobis hoc posse largitus est, nec est ibi ulla laudandi hominis occasio, ubi solius Dei causa tractatur : non enim de velle, nec de esse, sed tantummodo de eo quod potest esse, disseritur.

VI. Ecce est totum dogma Pelagii in libro ejus tertio

¹ Pelagius. Pro libero arbitrio, lib. III.

pro libero arbitrio, his omnino verbis diligenter expressum, quo tria ista, unum quod est posse, alterum quod est velle, tertium quod est esse, id est, possibilitatem, voluntatem, actionem, tanta curavit subtilitate distinguere, ut quodcumque legimus, vel audimus, divinæ gratiæ adjutorium confiteri, ut a malo declinemus bonumque faciamus, sive in Lege atque doctrina, sive ubilibet constituat, sciamus quid loquitur; nec erremus, aliter eum intelligendo quam sentit. Scire quippe debemus, quod nec voluntatem nostram, nec actionem divino adjuvari credit auxilio, sed solam possibilitatem voluntatis atque operis, quam solam in his tribus nos habere affirmat ex Deo, tanquam hoc sit infirmum, quod Deus ipse posuit in natura; cætera vero duæ quæ nostra esse voluit, ita sint firma, et fortia, et sibi sufficientia, ut nullo indigeant ejus auxilio; et ideo non adjuvet ut velimus, non adjuvet ut agamus, sed tantummodo adjuvet ut velle et agere valeamus. Contra autem Apostolus: « Cum timore, inquit, et tremore vestram ipsorum operamini salutem ¹. » Et ut scirent, quia non tantum in eo quod operari possint, (hoc enim in natura et in doctrina jam acceperant;) sed etiam in eo quod operantur divinitus adjuvantur, non ait: « Deus est enim qui operatur » in vobis posse, tanquam ipsi jam et velle et operari per se ipsos habeant ², » nec in his duobus adjutorio ejus indigeant; sed ait: « Deus enim est qui operatur in vobis et velle et perficere; vel sicut in aliis et maxime Græcis codicibus legitur, et velle et operari ³. » Videte si non Apostolus gratiæ Dei futuros adversarios sancto Spiritu tanto ante prævidit, et hæc duc, id est, et velle et operari, quæ iste ita nostra esse voluit, tanquam ipsa divinæ gratiæ non adjuventur auxilio. Deum in nobis dixit operari.

¹ Philip. 11, 12. — ² Ibid. 13. — ³ Το ἰσχυροῦν.

VII. Neque hinc Pelagius incautos fallat et simplices, vel etiam se ipsum, quoniam cum dixisset: « Ergo in voluntate et opere bono laus hominis est: » velut correxit atque addidit, « imo et hominis, et Dei. » Non enim hoc propterea dixit, quia secundum sanam doctrinam intelligi voluit, quod et velle et operari Deus operetur in nobis: sed cur hoc dixerit, satis evidentiter ostendit, continuo subjungendo, « qui ipsius voluntatis et operis possibilitatem dedit. » Hanc autem possibilitatem in natura eum ponere, de verbis ejus superioribus clarum est. Sed ne nihil de gratia dixisse videretur, adjunxit, « quique ipsam possibilitatem gratiæ suæ adjuvat semper auxilio: » non ait, ipsam voluntatem, vel ipsam operationem; quod si diceret, non abhorre a doctrina apostolica videretur: sed ait; « ipsam possibilitatem, illud videlicet ex tribus quod in natura locavit, « gratiæ suæ adjuvat semper auxilio: » ut scilicet in voluntate et actione non ideo laus sit et Dei et hominis, quia sic vult homo, ut tamen Deus voluntati ejus ardorem dilectionis inspiret; et sic operatur homo, ut tamen Deus cooperetur, sine cujus adjutorio quid est homo? sed ideo ad hanc laudem adjunxit et Deum, quia nisi natura esset, in qua nos condidit, qua velle et agere possemus, nec vellemus, nec ageremus.

VIII. Hanc autem naturalem possibilitatem quod adjuvari Dei gratia confitetur, non est hic apertum vel quam dicat gratiam, vel quatenus ea naturam sentiat adjuvari: sed sicut aliis locis, in quibus evidentius loquitur, intelligi potest, non vult aliud accipi quam Legem atque doctrinam, qua naturalis possibilitas adjuvetur. Nam quodam loco ait: « Hic nos imperitissimi hominum putant injuriam divinæ gratiæ facere, quia dicimus eam sine voluntate nostra nequaquam in nobis perficere sanctitatem: quasi Deus gratiæ suæ aliquid imperaverit: et non illis quibus

imperavit, etiam gratiæ suæ auxilium subministret, ut quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, facilius possent implere per gratiam. » Et tanquam explicaturus quam dicat gratiam, secutus adjunxit, dicens : « Quam nos non, ut tu putas, in Lege tantummodo, sed et in Dei esse adjutorio confitemur. » Quis non hic desideret, ut ostendat quam velit intelligi gratiam? Propter hoc enim maxime de illo expectare debemus, ut dicat hoc quod dicit, non in Lege tantummodo se gratiam confiteri. Sed nobis hac expectatione suspensis, quid addiderit intuemini : « Adjuvat enim nos Deus, inquit, per doctrinam et revelationem suam, dum cordis nostri oculos aperit ; dum nobis, ne præsentibus occupemur, futura demonstrat ; dum diaboli pandit insidias ; dum nos multiformi et ineffabili dono gratiæ cœlestis illuminat. » Deinde sententiam suam quadam velut absolute conclusionem : « Qui hæc dicit, inquit, gratiam tibi videtur negare ? An et liberum hominis arbitrium, et Dei gratiam confitetur ? » In his omnibus non recessit a commendatione Legis atque doctrinæ, hanc esse adjuvantem gratiam diligenter inculcans, et hoc exequens quod proposuerat, cum diceret, « sed in Dei esse adjutorio confitemur. » Denique Dei adjutorium multipliciter insinuandum putavit, commemorando doctrinam et revelationem, et oculorum cordis adaptionem, et demonstrationem futurorum, et adaptionem diabolicarum insidiarum, et multiformi atque ineffabili dono gratiæ cœlestis illuminationem : ad hoc utique ut divina præcepta et promissa discamus. Hoc est ergo gratiam Dei ponere in Lege atque doctrina.

IX. Hinc itaque apparet, hanc eum gratiam confiteri, qua demonstrat et revelat Deus quid agere debeamus ; non qua donat atque adjuvat ut agamus : cum ad hoc potius valeat Legis agnitio, si gratiæ desit opitulatio, ut

fiat mandati prævaricatio. « Ubi enim non est Lex, ait » Apostolus, nec prævaricatio¹. » Et, « Concupiscentiam » nesciebam, nisi Lex diceret : Non concupisces². » Ac per hoc, usque adeo aliud est Lex, aliud est gratia, ut Lex non solum nihil prosit, verumetiam plurimum obsit, nisi adjuvet gratia ; et hæc ostendatur Legis utilitas, quoniam quos facit prævaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos, et ut concupiscentias malas superent adjuvandos. Jubet enim magis quam juvat ; docet morbum esse, non sanat ; imo ab ea potius quod non sanatur augetur, ut attentius et sollicitius gratiæ medicina quæretur. « Quia littera occidit, Spiritus autem vivificat. Si enim » data esset Lex quæ posset vivificare, omnino ex Lege » esset justitia³. » In quantum tamen etiam Lex adjuvet, adjungit et dicit : « Sed conclusit Scriptura omnia sub » peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur creditibus. Itaque Lex, inquit, Pædagogus noster fuit in » Christo Jesu⁴. » Hoc ipsum ergo superbis est utile, sub peccato arctius manifestiusque concludi, ne ad faciendam justitiam de liberi arbitrii quasi propriis viribus præsumatur ; sed « omne os obstruatur, et reus fiat omnis mundus » Deo, quia non justificabitur ex Lege omnis caro coram » illo. Per Legem enim cognitio peccati : nunc autem » sine Lege justitia Dei manifestata est, testificata per » Legem et Prophetas⁵. » Quomodo ergo sine Lege manifestata, si per Legem testificata? Non itaque sine Lege manifestata, sed sine Lege justitia, quia justitia Dei est, id est, quæ nobis non ex Lege sit, sed ex Deo : non quæ illo imperante cognoscendo timeatur, sed quæ illo donante diligendo teneatur, ut et « Qui gloriatur in Domino gloriatur⁶. »

X. Quid ergo est, quod iste Legem atque doctrinam

¹ Rom. iv, 15. — ² Id. vii, 7, et Exod. xx, 17. — ³ 2 Cor. iii, 6. — ⁴ Gal. iii, 22, 24. — ⁵ Rom. iii, 19. — ⁶ 1 Cor. i, 31.

deputat gratiam, qua juvamus ad operandam justitiam, quæ ut multum adjuvet, ad hoc adjuvat ut gratia requiratur? Nemo enim potest Legem implere per Legem. « Plenitudo enim Legis charitas¹. » « Charitas autem Dei » non per Legem diffusa est in cordibus nostris, sed per » Spiritum sanctum qui datus est nobis². » Proinde per Legem gratia demonstratur, ut Lex per gratiam compleatur. Quid enim juvat Pelagium, quia diversis verbis eandem rem dicit, ut non intelligatur in Lege atque doctrina gratiam constituere, qua possibilitatem naturæ asserit adjuvari? Quantum autem existimo, ideo veretur intelligi, quia damnavit eos, qui dicunt gratiam Dei et adjutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in Lege atque doctrina: et tamen latere se putat, cum aliis atque aliis locutionibus versat significationem Legis atque doctrinæ.

XI. Et alio quippe loco, cum diu asseruisset, non adjutorio Dei, sed ex nobis ipsis in nobis effici voluntatem bonam, opposuit sibi ex Apostoli Epistola quæstionem, atque ait: « Et quomodo, inquit, stabit illud Apostoli, » Deus est enim qui operatur in vobis et velle et perficere³? » Deinde ut hanc oppositionem veluti solveret quam videbat dogmati suo vehementer esse contrariam, secutus adjunxit: « Operatur in nobis velle quod bonum est, velle quod sanctum est, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, et mutorum more animalium tantummodo præsentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine et præmiorum pollicitatione succendit, dum revelatione sapientiæ in desiderium Dei stupentem suscitavit voluntatem, dum nobis (quod tu alibi negare non metuis,) suadet omne quod bonum est. » Quid manifestius, nihil aliud eum dicere gratiam, qua Deus in nobis operatur velle quod

¹ Rom. xiii, 10. — ² Id. v, 5. — ³ Philip. ii, 13.

bonum est, quam Legem atque doctrinam? In Lege namque et doctrina sanctarum Scripturarum futuræ gloriæ atque præmiorum promittitur magnitudo. Ad doctrinam pertinet etiam quod sapientia revelatur, ad doctrinam pertinet cum suadetur omne quod bonum est. Et si inter docere et suadere, vel potius exhortari, distare aliquid videtur; etiam hoc tamen doctrinæ generalitate concluditur, quæ quibusque sermonibus vel litteris continetur: nam et sanctæ Scripturæ et docent et exhortantur, et potest esse in docendo et exhortando etiam hominis operatio. Sed nos eam gratiam volumus iste aliquando fateatur, qua futuræ gloriæ magnitudo non solum promittitur, verumetiam creditur et speratur; nec solum revelatur sapientia, verum et amatur; nec solum suadetur omne quod bonum est, verum et persuadetur. Non enim omnium est fides, qui audiunt per Scripturas Dominum regnum cælorum pollicentem, aut omnibus persuaderetur quibuscumque suadetur, ut veniant ad eum qui dicit: « Venite ad me » omnes qui laboratis². » Quorum autem sit fides, et quibus persuadetur, ut ad eum veniant, satis ipse demonstravit, ubi ait: « Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit » me, traxerit eum³. » Et paulo post, cum de non credentibus loqueretur: « Dixi, inquit, vobis, quia nemo » potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo⁴. » Hanc debet Pelagius gratiam confiteri, si vult non solum vocari, verumetiam esse Christianus.

XII. Quid autem dicam de revelatione sapientiæ? Neque enim facile quisquam speraverit in hac vita posse pervenire ad magnitudinem revelationum apostoli Pauli: et utique in eis quid aliud credendum est ei revelari solere, nisi quod ad sapientiam pertineret? Et tamen dicit, « In » magnitudine revelationum mearum ne extollar, datus

¹ 2 Thess. iii, 2. — ² Matth. xi, 28. — ³ Joan. vi, 44. — ⁴ Ibid. 66.

» est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me
 » colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi, ut au-
 » ferret eum a me; et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea.
 » Nam virtus in infirmitate perficitur¹. » Procul dubio si
 jam summa, et cui nihil esset addendum², charitas in Apos-
 tolo tunc fuisset, quæ omnino non posset inflari, num-
 quid necessarius esset angelus Satanæ, quo colaphizante
 reprimeretur elatio, quæ in magnitudine revelationum
 posset existere? Quid est autem aliud elatio, quam infla-
 tio? Et utique de charitate verissime dictum est, « Charitas
 » non æmulatur, non inflatur³. » Hæc itaque charitas ad-
 huc etiam in tanto Apostolo de die in diem profecto au-
 gebatur, quandiu homo ejus interior de die in diem reno-
 vabatur⁴, perficienda sine dubio ubi jam non posset
 inflari. Tunc autem mens ejus adhuc erat ubi inflaretur
 magnitudine revelationis, donec impleretur solido ædificio
 charitatis: nondum enim perveniendo apprehenderat,
 quo proficiendo currebat.

XIII. Ideoque nolenti perpeti molestiam, qua ejus co-
 hiberetur elatio, ante quam esset in eo charitatis ultima et
 summa perfectio, rectissime dicitur, « Sufficit tibi gratia
 » mea. Nam virtus in infirmitate perficitur⁵: » in infir-
 mitate scilicet, non ut ille putat, « carnis tantum; » sed
 et carnis et animi: quia et animus erat in comparatione
 summæ illius perfectionis infirmus, cui, ne extolleretur,
 proinde stimulus carnis angelus Satanæ intelligebatur da-
 tus: quamvis esset in carnalium vel animalium, nondum
 percipientium quæ sunt Spiritus Dei⁶, comparatione, fir-
 missimus. Quocirca si virtus in infirmitate perficitur, quis-
 quis se non fatetur infirmum, non perficitur. Hæc autem
 gratia qua virtus in infirmitate perficitur, prædestinatos et

¹ 2 Cor. xii, 7. — ² Vide lib. iii contra duas Epist. Pelagianorum cap. 7.
 — ³ 1 Cor. xiii, 4. — ⁴ 2 Cor. iv, 16. — ⁵ Id. xii, 9. — ⁶ 1 Cor. ii, 14.

secundum propositum vocatos ad summam perfectionem
 glorificationemque perducit¹. Qua gratia agitur, non so-
 lum ut facienda noverimus, verum etiam ut cognita fa-
 ciamus; nec solum ut diligenda credamus, verum etiam
 ut credita diligamus.

XIV. Hæc gratia si doctrina dicenda est, certe sic di-
 catur, ut altius et interius eam Deus cum ineffabili suavi-
 tate credatur infundere, non solum per eos qui plantant
 et rigant extrinsecus², sed etiam per se ipsum qui incre-
 mentum suum ministrat occultus, ita ut non ostendat tan-
 tummodo veritatem, verum etiam impertiat charitatem.
 Sic enim docet Deus eos qui secundum propositum vocati
 sunt, simul donans et quid agant scire, et quod sciunt
 agere. Unde ad Thessalonicenses sic Apostolus loquitur:
 « De charitate autem fraternitatis non opus habetis vobis
 » scribi; nam ipsi vos a Deo didicistis ut diligatis invi-
 » cem³. » Atque ut probaret eos a Deo didicisse, subjun-
 xit: « Etenim facitis illud in omnes fratres, in universa
 » Macedonia. » Tanquam hoc sit certissimum indicium
 quod a Deo didiceris, si id quod didiceris feceris. Isto modo
 sunt omnes secundum propositum vocati, sicut scriptum
 est in Prophetis, docibiles Dei⁴. Qui autem novit quidem
 quod fieri debeat, et non facit, nondum a Deo didicit se-
 cundum gratiam, sed secundum legem; non secundum spi-
 ritum, sed secundum litteram. Quamvis multi, quod impe-
 rat lex, facere videantur timore pœnæ, non amore justitiæ:
 quam dicit Apostolus justitiam suam quæ ex lege est; tan-
 quam sit imperata, non data. Si autem data est, non dici-
 tur justitia nostra, sed Dei: quia sic fit nostra, ut sit nobis
 ex Deo. Dicit enim: « Ut inveniar in illo non habens meam
 » justitiam, quæ ex lege est, sed eam quæ ex fide est Jesu,

¹ Rom. viii, 28. — ² 1 Cor. iii, 7. — ³ 1 Thess. iv, 9. — ⁴ Joan. vi,
 45.

justitiam ex Deo¹. Tantum igitur inter legem distat et gratiam, ut cum lex esse non dubitetur ex Deo, justitia tamen quæ ex lege est, non sit ex Deo; sed justitia quæ per gratiam consummatur, ex Deo. Quia ex lege justitia dicitur, quæ sit propter legis maledictum: justitia ex Deo dicitur, quæ datur per gratiæ beneficium; ut non sit terribile, sed suave mandatum, sicut oratur in Psalmo, « Suavis es, Domine, et in tua suavitate doce me justitiam » tuam²: » id est, ut non formidine pœnæ serviliter cogar esse sub lege, sed libera charitate delecter esse cum lege. Præceptum quippe liber facit, qui libens facit. Et hoc modo quisquis discit, agit omnino quidquid agendum didicerit.

XV. De isto docendi modo etiam Dominus ait³: « Omnis qui audivit a Patre meo et didicit, venit ad me⁴. » Qui ergo non venerit, non de illo recte dicitur: Audivit quidem et didicit sibi esse veniendum, sed facere non vult quod didicit. Prorsus non recte dicitur de isto docendi modo, quo per gratiam docet Deus. Si enim, sicut Veritas loquitur: Omnis qui didicit, venit: quisquis non venit, profecto nec didicit. Quis autem non videat, et venire quemquam et non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium potest esse solum, si non venit: non autem potest nisi adjutum esse, si venit; et sic adjutum, ut non solum quid faciendum sit sciat, sed quod scierit etiam faciat. Ac per hoc, quando Deus docet, non per legis litteram, sed per Spiritus gratiam; ita docet, ut quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendoque perficiat. Et isto divino docendi modo etiam ipsa voluntas et ipsa operatio, non sola volendi et operandi naturalis possibilitas adjuva-

¹ Philip. III, 9. — ² Psal. cxviii, 68. — ³ Vide lib. de Prædestinatione Sanctor. cap. 8. — ⁴ Joan. vi, 45.

tur. Si enim solum posse nostrum hac gratia juvaretur, ita diceret Dominus: Omnis qui audivit a Patre et didicit, potest venire ad me. Non autem ita dixit: sed, « Omnis qui » audivit, inquit, a Patre et didicit, venit ad me. » Venire posse in natura ponit Pelagius, vel etiam ut modo dicere cœpit, in gratia, qualemlibet eam sentiat, « qua ipsa, ut dicit, possibilitas adjuvatur: » venire autem jam in voluntate et opere est. Non est autem consequens, ut qui potest venire, etiam veniat, nisi id voluerit atque fecerit. Sed, omnis qui didicit a Patre, non solum potest venire, sed venit: ubi jam et possibilitatis profectus, et voluntatis affectus, et actionis effectus est.

XVI. Quid sibi ergo volunt exempla, nisi quia revera nobis ejus sensum fecerunt, sicut pollicitus est, clariorem; non ut ea sentire debeamus, sed ut id quod ipse sensit, manifestius apertiusque noscamus? « Quod possumus, inquit, videre oculis, nostrum non est: quod vero bene aut male videmus, hoc nostrum est. » Respondeat illi Psalmus, ubi Deo dicitur: « Averte oculos meos, ne videant » vanitatem¹. » Quod et si de oculis mentis dictum est, inde utique procedit in hoc oculos carnis, vel bene videre, vel male: non quemadmodum dicuntur bene videre sanis oculis intuentes, et male lippientes; sed bene videre ad subveniendum, male videre ad concupiscendum. Quamvis enim per hos exteriores oculos videatur et pauper cui subvenitur, et mulier quæ concupiscitur; tamen ex interioribus ad male vel bene videndum misericordia vel libido procedit. Cur ergo dicitur Deo: « Averte oculos meos, ne » videant vanitatem? » Cur petitur quod ad nostram pertinet potestatem, si Deus non adjuvat voluntatem?

XVII. « Quod loqui possumus, inquit, Dei est: quod vero bene vel male loquimur, nostrum est. » Non hoc do-

¹ Psal. cxviii, 37.